

торые обрушились на нашу страну. Следует писать и говорить и о реальных человеческих жертвах, и о моральных проблемах. Последних не было в борьбе с фашизмом. Сегодня нам противостоят наши вчерашние братья. И это очень тяжело. Нам не хватает денег на пенсии, заработную плату, существует высокий уровень безработицы, при этом цены за обучение в школах, институтах не понизились. Растет оплата за жилье. Мы встали перед реальной необходимостью финансирования армии. И в этой ситуации возникает серьезное опасение за жизнь и здоровье людей, взятых под стражу и отбывающих наказание. На них никогда не хватало денег, к ним никогда не относились как к полноценным людям. Хотя в истории Украины существуют реальные примеры того, как обвинительный приговор не был препятствием к головокружительной карьере (как и впрочем, к головокружительному падению). И хотя в тюрьмах и колониях находится не лучшая часть человечества, не следует забывать, что это люди. Теперь, я думаю, эти люди найдутся на грани выживания. В Украине и раньше не строились тюрьмы европейского образца, а теперь неизвестно, когда государство обратит снова внимание на судьбы заключенных. Следует особо отметить, что сегодня соблюдение в Украине хотя бы части минимальных норм и стандартов обращения с заключенными – реальное средство для их сохранения их жизни.

Л и т е р а т у р а

1. Общая характеристика Государственной уголовно-исполнительной службы Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>.
2. Минимальные стандартные правила обращения с заключенными. Резолюция ООН 1955 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://newpsyhelp.ru/law/50-prr.html>.

ПИСЬМЕНСЬКИЙ
Євген Олександрович

ПРОБЛЕМА СИСТЕМНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО МАТЕРІАЛЬНОГО ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ НОРМОТВОРЕННЯ

Не існує такої галузі права, яка б так чи інакше не перетиналась з кримінальним правом, особливо, якщо йдеться про галузі кримінального циклу, у взаєминах з якими кримінальне право відіграє визначальну, провідну роль. До таких традиційно відноситься кримінальне процесуальне право. Аксиомою є теза про те, що якби не було кримінального матеріального права, кримінальне процесуальне право було б безпредметним.

Універсальний, загальний підхід до розмежування матеріального та процесуального права полягає в тому, що норма, яка вказує на право та обов'язок (відповідає на запитання «що (дозволено, потрібно, заборонено) робити?») вважається матеріальною, а норма, яка встановлює порядок, «технологію» застосування (реалізації) першої норми (відповідає на питання «як (якими діями, у якій послідовності) здійснити припис, зафіксований в матеріальній нормі?») визначається процесуальною [1, с. 80]. Отже, до норм кримінального матеріального права передусім відносяться ті, що встановлюють, які суспільно небезпечні діяння є злочинами, та які заходи кримінально-правового впливу застосовують до осіб, які вчинили злочини. Водночас кримінальні процесуальні норми визначають порядок, процедуру застосування кримінальних матеріальних норм права, вказуючи, у який спосіб слід реалізовувати матеріальні юридичні приписи.

Реформування кримінального процесуального законодавства показало наявність зворотного впливу міждисциплінарного зв'язку суміжних галузей права через упровадження в кримінальне законодавство так званих кримінальних проступків. Знайшовши законодавче закріплення в чинному КПК, ця ідея вже кілька років відіграє у кримінальному праві роль своєрідного «троянського коня», який може призвести до суттєвих методологічних змін не лише у кримінальному праві, а й кримінальному процесі, кримінології, кримінально-виконавчому праві та інших кримінально-правових дисциплінах [2, с. 97].

На сьогодні передбачений КПК порядок кримінального провадження окремо щодо злочинів і кримінальних проступків отримує жваве обговорення у юридичному середовищі щодо характеру втілення в життя відповідного нормативного положення. Ураховуючи наявність різноманіття підходів до вирішення проблеми запровадження в законодавство України інституту кримінального проступку, жоден з яких не виглядає бездоганим, слід підтримати думку тих фахівців, які переконують в поспішності запровадження у вітчизняній системі права інституту кримінальних проступків та пропонують на шляху системного вдосконалення адміністративного та кримінального законодавства розробити та затвердити Державну Концепцію кодифікаційних робіт (або Концепцію запровадження інституту кримінального проступку в систему українського законодавства тощо) [3, с. 4; 4, с. 4].

Ефективність політики держави у боротьбі зі злочинністю багато в чому залежить від узгодженості норм кримінального матеріального права з нормам кримінального процесуального права, забезпечення належного рівня їх взаємозв'язку. Так, не викликає сумніву те, що поняття «притягнення до кримінальної відповідальності», «звільнення від кримінальної відповідальності» стосуються не лише кримінального права, але вони є і кримінально-процесуальними категоріями, оскільки

означають діяльність з реалізації вимог матеріального права. Така діяльність свідчить про наявність саме процесуальних відносин, хоча підстави для притягнення до кримінальної відповідальності, звільнення від неї тощо складають предмет матеріально-правового регулювання. На жаль, у деяких випадках кримінальний процесуальний закон порушує відносини субординації, не враховує фундаментальності кримінального права.

Так, ст. 2 КПК одним із завдань кримінального провадження називає забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини. Такий підхід суперечить усталеним на сьогодні підходам щодо обсягу кримінально-правового реагування на вчинене правопорушення. Реалізація кримінальної відповідальності є основною формою реагування держави на злочин, але не єдиним заходом у системі заходів кримінально-правового впливу. До речі, регламентовані КПК угоди про примирення між потерпілим і підозрюваним (обвинуваченим) не мають відношення до врегульованого КК звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, тобто і в цій частині КК і КПК між собою не узгоджені [5, с. 52].

На моє переконання, завдання кримінального провадження не може зводитися до забезпечення притягнення особи до кримінальної відповідальності. У цьому аспекті розроблювані кримінально-правовою доктриною міждисциплінарні поняття і категорії мають складати нормативно-правову основу для кримінального процесуального права. Відповідно, у ст. 2 КПК повинне йтися про забезпечення належного розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, зазнав адекватних заходів кримінально-правового впливу.

Принагідно треба вказати на ще один приклад ігнорування провідної ролі кримінального права у формуванні кримінально-процесуальних норм. У згаданій ст. 2 КПК використовується зворот «міра вини», що є невдалою спробою відобразити необхідність індивідуалізації кримінальної відповідальності. Більш прийнятною у цьому разі видається категорія адекватності кримінально-правового впливу, яка полягає в необхідності забезпечення такого результату його здійснення, за якого кожна особа, котра заслуговує максимально суворих заходів впливу, зазнавала б їх на собі, а кожна особа, до якої слід виявити поблажливість, могла б бути піддана найменш репресивним заходам або позбавлялась таких.

КПК у деяких випадках явно виходить за межі предмету свого регулювання, втручаючись у кримінально-правову матерію та створюючи невинуватому конкуренцію між нормами розглянутих галузей права.

Скажімо, п. 3 ч. 1 ст. 536 КПК передбачає можливість відстрочки виконання вироку в разі, якщо негайне відбування покарання може потягти за собою винятково тяжкі наслідки для засудженого або його сім'ї

через особливі обставини – на строк, встановлений судом, але не більше одного року з дня набрання вироком законної сили. Очевидно що, п. 3 ч. 1 ст. 536 КПК встановлює додатковий вид звільнення від відбування покарання при тому, що виключно кримінальний закон повинен визначати правові підстави для різних видів звільнення від покарання, зокрема пов'язаних з відстрочкою виконання покарання.

У п. 2 ч. 1 ст. 536 КПК мова йде про відстрочку виконання вироку в разі вагітності засудженої або за наявності в неї малолітньої дитини – на час вагітності або до досягнення дитиною трьох років, якщо особу засуджено за злочин, що не є особливо тяжким. Цей припис не узгоджений зі ст. 83 КК, яка, орієнтована на звільнення від покарання (*de facto* ту ж саму відстрочку виконання покарання) жінок, які засуджені лише до обмеження та позбавлення волі на строк не більше п'яти років за умисні тяжкі та особливо тяжкі злочини. Правий О. П. Горох, зазначаючи, що норми, передбачені ст. 83 КК та п. 2 ч. 1 ст. 536 КПК, перебувають у певній конкуренції, і дати однозначну відповідь на запитання, яку норму застосувати до вагітної засудженої (чи засудженої, що має дітей), суду буде не так просто [6, с. 46]. Між тим очевидно, що за чинним КПК отримати відстрочку має можливість більша кількість жінок, що явно суперечить її матеріально-правовій основі застосування.

На жаль, поширеними є ситуації, коли норми кримінального права вступають з відповідними процесуальними нормами в колізію. З огляду на сказане вище, саме кримінально-правові норми мали б отримувати пріоритет, які, щоправда, у деяких випадках можуть бути менш гуманними і (або) справедливими.

Наприклад, деякі фахівці вказують на колізію між приписами КК і КПК у частині регламентації спеціальної конфіскації. Якщо норми кримінального закону стосовно спеціальної конфіскації, викладені в редакції Закону України від 13 травня 2014 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України», «прив'язуються» до конкретних випадків, передбачених Особливою частиною КК, то норми КПК щодо спеціальної конфіскації за умови їх буквального тлумачення підлягають застосуванню при вчиненні будь-якого злочину [7, с. 88–89].

Підсумовуючи викладене, можна сформулювати такі висновки.

1. Переважна більшість проблем у забезпеченні системності кримінального матеріального і процесуального права зумовлена хаотичним підходом у розробленні та подальшому вдосконаленні відповідних законодавчих актів, відсутності синхронності в реформуванні кримінально-правового сектору законодавства загалом тощо. Задля ефективної дії норм та інститутів розглянутих галузей права в майбутньому є необхідним їх гармонізація.

2. Неузгодженості, суперечності та колізії, яких між нормами КК та КПК накопичилось чимало, потребують комплексного законодавчого аналізу та якнайшвидшого усунення наявних недоліків.

Література

1. Сорокин В. Д. Административно-процессуальное право / В. Д. Сорокин. – М.: Юрид. лит., 1972. – 239 с.
2. Мисливий В. А. Наука кримінального права: міждисциплінарний аспект / В. А. Мисливий // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 жовт. 2014 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2014. – С. 95–99.
3. Соболев О. І. Класифікація злочинів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.І. Соболев. – Дніпропетровськ, 2012. – 20 с.
4. Тацій В. Стабильность как условие эффективности законодательства Украины об уголовной ответственности / Василий Таций, Вячеслав Борисов, Владимир Тютюгин // Голос Украины. – 5 апреля 2013 года. – № 66 (5566). – С. 4–5.
5. Дудоров О. О. Проблеми звільнення від покарання та його відбування в контексті нового КПК України / О. О. Дудоров, Є. О. Письменський // Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.: кримінально-правові та процесуальні аспекти: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції (19–20 вересня 2013 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – С. 51–57.
6. Горох О. П. Звільнення від покарання та його відбування: комплексний аналіз норм кримінального та кримінального процесуального кодексів України / О. П. Горох // Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.: кримінально-правові та процесуальні аспекти: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції (19–20 вересня 2013 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – С. 44–47.
7. Дудоров О. О. Кримінальна відповідальність за незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації: монографія / О. О. Дудоров, М. І. Омеляненко, В. П. Сабадаш. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2014. – 360 с.

КАПЛІЙ

Олена Володимирівна

ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ЗМІ, ЯК ОДНА З ПІДГАЛУЗЕЙ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Беззаперечним є той факт, що Конституція була і залишається базовою основою подальшого розвитку правових засад діяльності держави. Особливістю багатьох конституційних засад є їхня спрямованість на регулювання відносин, які традиційно є предметом різних галузей права. Такі риси, зокрема, притаманні приписам Конституції України, які